

22 01 2019

Санадҳои байналмилалӣ-ҳуқуқии мубориза бар зидди коррупсия. Яке аз шартҳои муборизаи муваффақона бар зидди коррупсия фароҳам овардани заминаи мусоиди меъёрӣ-ҳуқуқӣ ва таҳкими ҳамкорихои байналмилалӣ дар ин соҳа аст.

Дар айни замон як силсила ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ ҳуқуқӣ оид ба мубориза бар зидди коррупсия қабул шудаанд, ки муҳимтаринашон инҳо мебошанд: Кодекси байналмилалӣ рафтори ашхоси мансабдори давлатӣ (Резолютсияи Ассамблеяи Генералии СММ №51/59 аз 28 январи соли 1997), Стандартҳои умумии мубориза бар зидди коррупсия дар идораҳо ва мақомоти полис (Интерпол, соли 2002), Конвенсияи Созмони ҳамкорихои иқтисодӣ ва рушд аз 21 ноябри соли 1997 дар бораи мубориза бар зидди харида гирифтани ашхоси мансабдори хориҷӣ дар муомилоти байналмилалӣ тичоратӣ, Конвенсияи СММ бар зидди ҷинояткорихои муташаккили трансмиллӣ аз 15 ноябри соли 2000, Нақшаи амалиёти Истанбулӣ дар мубориза бар зидди коррупсия барои мамлакатҳои иқтисодиёташон даргузар аз 12 сентябри соли 2003, Конвенсияи СММ бар зидди коррупсия аз 31 октябри соли 2003. Чумхурии Тоҷикистон иштирокдори Конвенсияи СММ бар зидди ҷинояткорихои муташаккили трансмиллӣ, Конвенсияи СММ бар зидди коррупсия ва Нақшаи амалиёти Истанбулӣ дар мубориза бар зидди коррупсия барои мамлакатҳои иқтисодиёташон даргузар мебошад. Ҳадафи санадҳои байналмилалӣ-ҳуқуқӣ зикршуда кӯмак кардан аст ба: 1) қабул ва таҳкимбахшии чораҳо дар самти пешгирӣ ва мубориза бар зидди коррупсия, осонгардонӣ ва дастгирии ҳамкорихои байналмилалӣ дар ин соҳа; 2) қоркард ва амалисозии сиёсати пурсамари зиддикоррупсионӣ, таъмини амалиёти мӯътадили мақомоти махсусгардонидашуда, таъсиси низоми пурсамари хидмати давлатӣ, низоми дурусти харид, дидани чораҳо оид ба пешгирии коррупсия дар баҳши хусусӣ; 3) аз ҷониби давлатҳои иштирокдор муқаррар гардидани ҷавобгариӣ ҷиноятӣ барои кирдорҳои нисбатан характерноки коррупсионӣ, таъмини химояи шохидон ва маълумотдиҳандагон, ҷаброни хисорат аз коррупсия; Давлатҳои иштирокдори ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ мазкур, аз ҷумла Чумхурии Тоҷикистон, вазифадоранд, ки барои таъмини амалишавии ӯҳдадорихои худ чораҳои

конунгузорӣ ва маъмури андешанд.

Санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мубориза бар зидди коррупсия. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои пешгирӣ ва мубориза бар зидди коррупсия заминаи конунӣ-ҳуқуқӣ сохта шуда, он бо суръати тез мукамал мегардад. Манбаи асосии конунгузорию зиддикоррупсионӣ Конституцияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, ки меъёрҳои бевосита ба пешгирии коррупсия нигаронидашуда (принсипи таксими ҳокимиятҳо, манъи ишғол кардани вазифаи дигар аз ҷониби ашхоси вазифаҳои баланди давлатидошта, аъзои ҳукумат, судяҳо ва прокурорҳо ва машғул шудани онҳо бо фаъолияти соҳибкорӣ) дорад. Санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқии махсус ба масъалаҳои пешгирӣ ва мубориза бар зидди коррупсия бахшидашудаи Ҷумҳурии Тоҷикистон инҳо мебошанд: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди коррупсия» аз 25 июли соли 2005, Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи чораҳои иловагӣ пурзӯр кардани мубориза бо ҷинояткорӣ дар соҳаи иқтисодӣ ва коррупсия» аз 21 июли соли 1999, Кодекси одоби хизматчиёни давлатӣ (бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 14 июни соли 2004 тасдиқ карда шудааст), Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъсис додани Агентии мубориза бар зидди коррупсия ва ҷиноятҳои иқтисодӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 10 январи соли 2007.

Санадҳои конунгузорию ба масъалаи ҷазодихӣ барои коррупсия бахшидашуда инҳоянд: Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқвайронкунонҳои маъмури. Чораҳои ба ҳал кардани коррупсия нигаронидашуда ҳамчунин дар дигар конунҳо ва санадҳои зерқонунии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавҷуданд.

Қафолатҳои ҳуқуқии ҳифзи ҳуқуқу озодихо аз коррупсия. Ҳуқуқҳо ва озодихоҳои асосии дар Конституцияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳкимёфта барои иҷро ва риоя аз ҷониби ҳокимиятҳои конунбарор, иҷроия ва судӣ ҳатмианд. Онҳо бо роҳи қабули санадҳои конунгузорӣ ва зерқонунӣ бекор кардан, тағйир додан ва ихтисор кардан мумкин нест, бинобар ин таҳкими конституционии ҳуқуқу озодихоҳои инсон ва шаҳрванд қафолат аз сӯи истифода аз ҷониби ҳокимият ба шумор меравад. Конунҳо ва санадҳои зерқонунии вайронсозандаи ҳуқуқу озодихоҳои асосӣ бо қарори Суди конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Конституцияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон номувофиқ дониста мешаванд.

Аз болои далелҳои мушаххаси вайронгардидани ҳуқуқу озодиҳо бар асари оқибатҳои коррупсию аз ҷониби ашхоси мансабдор ба судҳои умумӣ шикоят кардан мумкин аст ва онҳо ҳуқуқ доранд, ки санадҳои ғайриқонуниро бекор карда, ҳуқуқҳои вайроншударо барқарор созанд. Кафолати муҳими ҳифзи ҳуқуқу озодиҳо аз коррупсию ҳамчунин назорати прокурорӣ мебошад. Мақомоти прокуратура вазифадоранд, ки вайронкуниҳои коррупсионии ҳуқуқу озодиҳоро пешгирӣ карда, ба бекор кардани санадҳои вайронкунандаи ин ҳуқуқу озодиҳо муваффақ гарданд.

Коррупсию ҳамчун ҳуқуқвайронкунӣ. Ҳуқуқвайрокуниҳои коррупсионӣ вобаста аз соҳаи таарруз ва дараҷаи хавфи ҷамъиятӣ тақсим мешаванд ба: а) ҳуқуқвайрокуниҳои интизомӣ, ки барои коррупсию шароит фароҳам меоваранд; б) ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурии бо коррупсию алоқаманд; в) ҷиноятҳои характери коррупсионидошта. Ҳуқуқвайрокуниҳои интизомии фароҳамоварандаи шароит барои коррупсию кирдорҳои пешбиникардаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди коррупсию» (моддаи 11) ва Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд, ки ҷораҳои ҷавобгарии интизомиро ба бор меоранд. Ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурии бо коррупсию алоқаманд кирдорҳои пешбиникардаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди коррупсию» (моддаи 12) ва Кодекси Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқвайронкуниҳои маъмуриӣ мебошанд, ки ҷораҳои таъсиррасонии маъмуриро ба бор меоваранд.

Ҷиноятҳои характери коррупсионидошта кирдорҳои тамаъқоронаи пешбиникардаи Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф мешаванд, ки аз ҷониби ашхоси ба иҷрои функсияҳои давлатӣ салоҳиятманд ва шахсони ба онҳо баробаркардашуда бо истифодаи мақоми хидматӣ содир кардаанд ё аз ҷониби онҳо бо додани неъматҳои моддӣ ва ғайримоддӣ, афзалиятмандихо ва ҳадамоти ғайриқонунӣ алоқаманданд. Ба ҷиноятҳои характери коррупсионидошта бештар аз 40 ҷинояти пешбиникардаи Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон мансуб аст. Байни онҳо сӯиистифода аз салоҳиятҳои хидматӣ, аз меъёр зиёд кардани салоҳиятҳои хидматӣ, гирифтани ва додани ришва, гирифтани инъомҳо бо роҳи тамаъқӯӣ, харидани хизматчиӣ, сохтакорӣ хидматӣ, аз худ кардан ва тороч намудани амвол, хариди тичоратӣ, сӯиистифода аз салоҳиятҳои қормандони ташкилотҳои тичоратӣ ва дигар ташкилотҳо ва боз бисёр ҷиноятҳои дигар ҳастанд.

Мувофиқи Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифтани муқофоти ғайриқонунӣ аз ҷониби шахси мансабдор чун «гирифтани пора» (моддаи 319-и ҚЧ) арзёбӣ мегардад, гирифтани ҷунин пора бо роҳи тамаъқӯӣ аз ҷониби хизматчиёне, ки ашхоси мансабдори давлатӣ нестанд, ҳамчун «гирифтани муқофоти ғайриқонунӣ бо роҳи тамаъқӯӣ» арзёбӣ мешавад.

Ба хамин монанд, додани мукофоти гайрикунунӣ ба шахси мансабдори давлатӣ чун «додани пора» (моддаи 320-и КЧ), чунин амал нисбат ба хизматчи шахси мансабдори мақомоти давлатӣ набуда чун «додани мукофот ба хизматчи» (моддаи 325-и КЧ) арзёбӣ мегарданд. Сӯиистифода аз ваколатҳои мансабӣ аз чониби шахси мансабдор истифода намудани ваколатҳои ҳукумати худ бар хилофи манфиатҳои хизматӣ, агар ин кирдор (ҳаракат ё беҳаракатӣ) бо гараз ё дигар манфиатҳои шахсӣ содир шуда, ба таври ҷиддӣ ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шахрвандон ё ташкилотҳо, ё манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи ҷамъият ё давлатро поймол карда бошанд.

Моддаи 314-и Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Меъёри асосии маҳдудсозии гирифтани пора ва мукофоти гайрикунунӣ аз сӯиистифода аз ваколатҳои мансабӣ он аст, ки хангоми сӯиистифода шахси мушаххаси пешниҳодкунандаи мукофоти моддӣ ва мутобикан хизмати гайрикунунӣ ҷавобан ба мукофот расонидашаванда нест.

Соҳтакори хизматӣ, яъне аз чониби шахси мансабдор, ҳамчунин хизматчи давлатӣ, ё хизматчи мақомоти ҳудидорақунии маҳаллӣ, ки шахси мансабдор намебошад, ба асноди расмӣ дидаю дониста дохил намудани маълумотҳои бардурӯғ, ҳамчунин ба асноди зикршуда ворид намудани ислоҳоте, ки мазмуни аслии онро таҳриф мекунад, ё дидаю дониста додани ҳуҷҷатҳои бардурӯғ ё калбакӣ, агар ин кирдор бо мақсади гаразнок ё дигар манфиатҳои шахсӣ содир шуда бошад.

Моддаи 323-и Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Қонунгузори ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин кирдорҳои қоррупсионӣ дар баҳши ҳусусӣ, чун азҳудкунӣ ё исрофқори амволи боварқардашуда, ришвадихии тичоратӣ, сӯиистифода аз ваколатҳои хизмати ташкилотҳои тичоратӣ ва дигар ташкилотҳо ва гайраро ба сифати ҷиноят эътироф мекунад.

Азҳудкунӣ ё исрофқорӣ, яъне тасарруфи амволи гайр, ки ба гунаҳкор бовар карда супурда шудааст, ё дар ихтиёри ӯ мебошад.

Моддаи 245-и Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон Он чи ки нисбати шахси мансабдори мақомоти ҳокимияти давлатӣ додан ё гирифтани пора номида мешавад,

нисбати шахси мансабдори ташкилоти тичоратӣ ё чамъиятӣ ҳамчун ришвадихии тичоратӣ арзёбӣ мегардад.

Ришвадихии тичоратӣ:

1) гайриконунӣ додани пул, когазҳои киматнок ё дигар амвол ба шахсе, ки дар корхонаи тичоратӣ ё дигар корхона вазифаи идоракуниро ба ҷо меорад, ҳамчунин вобаста ба макоми ишголнамудаи ин шахс гайриконунӣ расонидани хизмати дорой хусусияти амволӣ ба ӯ барои амали анҷомдодаш (беамалиаш) ба манфиати ришвадиханда; 2) аз чониби шахсе, ки вазифаи идоракуниро дар корхонаи тичоратӣ ё дигар корхона анҷом медиҳад, гайриконунӣ гирифтани пул, когазҳои киматнок ё дигар амвол, ҳамчунин аз чониби ӯ гайриконунӣ вобаста ба макоми ишголнамудаи хизматӣ истифода бурдани хизматрасонии дорой хусусияти амволӣ барои амали анҷомдода (беамалӣ) ба манфиати ришвадиханда.

Моддаи 279-и Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ташкили пешгирӣ ва мубориза бар зидди коррупсия.

Пешгирӣ ва мубориза бар зидди коррупсия дар доираи салоҳиятҳои худ ҳамаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва идоракунии давлатӣ, мақомоти хифзи ҳуқуқи назорат, ҷомеаи шаҳрвандӣ, воситаҳои ахбори омма ва созмонҳои байналмилалӣ ба амал мебароранд. Вазифаи ҳокимияти конунбарор (парламент) дар ин соҳа таҳияи конунгузории зиддикоррупсионӣ ва ташаққули заминаи ҳуқуқии мубориза бар зидди коррупсия мебошад. Ҳокимияти иҷроия (ҳукумат) вазифадор аст, ки ислохотҳои зиддикоррупсионӣ гузаронад, кидаҳо ва барномаҳои зиддикоррупсионӣ таҳия карда, амалӣ созад, фаъолияти мӯътадили мақомоти махсусгардондашударо бобати пешгирӣ ва мубориза бар зидди коррупсия таъмин кунад, ба ташаққули ҳокимияти иҷроия ва ҳадамоти шаҳрвандии гайрикоррупсионӣ мусоидат кунад.

Вазифаи ҳокимияти судӣ ниғаҳдорӣ ҳокимиятҳои конунбарору иҷроия аз сӯи истифода, химояи ҳуқуқи озодихои шаҳрвандон аз худсарӣ ва поймолкуниҳо, ҷазо додани коррупционерҳо ва мубориза бар зидди коррупсия дар муҳити худ мебошад. Мақомоти хифзи ҳуқуқ ва мақомоти махсуси зиддикоррупсионӣ вазифадоранд, ки далелҳои

коррупсияро ошкору пешгирӣ ва тафтиш карда, сабабҳо ва шароитҳои ба амал омадани коррупсияро омӯзанд ва таҳлил кунанд, оид ба осон кардани равандро ва чорӣ намудани методикаҳои нави идоракунӣ, ки имконият медиҳанд, шароитҳо барои коррупсия камтар гарданд, пешниҳодҳо таҳия созанд, ба аҳли ҷомеа дар бораи ҳодисаҳои коррупсия ва вазъи қорҳо дар соҳаи мубориза бар зидди коррупсия маълумотҳо манзур намоянд, ба маърифати зиддикоррупсионии шаҳрвандон кӯмак расонанд. Бизнес ва соҳибқорӣ низ вазифадоранд, ки ба ташаккули иқтисодиёти ғайрикоррупсионӣ тавассути амалисозии кодексҳои одоби касбӣ кӯмак кунанд. Вазорати ахбори омма ва созмонҳои ғайриҳукуматӣ дар ғошсозии коррупсия, вусъати маърифати зиддикоррупсионӣ, баланд бардоштани талаботи одобӣ ва пешгирии коррупсия нақши муҳим мебозанд. Иштироки ғайриҳукуматӣ дар ҳар қадоме аз сохторҳои дар боло номбаршудаи низомии давлатии зиддикоррупсионӣ дар қори пешгирӣ ва мубориза бар зидди коррупсия ғарави ноил шудан ба қомеъҳои дар ин қори душвор мебошад.

Мафҳумҳои зеринро ба хотир ғиред: хариди тичоратӣ, сӯиистиғода аз салохиятҳои хидматӣ, азхуд қардан ва тороч намудан, сохтакорӣ хидматӣ.